

Nederlandse Letterkunde
2013-2014, 208-217, m.n.
208-212. Vgl. Spohnholz,
202, 216.

⁴⁶ Spohnholz, 8, 11, 173v, 177, 183 (n. 32). Zie voor herdenkingscultuur: o.a. P. Hofstede de Groot, 'Het feest der Kerkhervorming', *Waarheid in Liefde* (WiL) 1867, 719-736, en A. van Toorenenbergen, 'Heiliger-lee-litteratuur', *WiL* 1869, 356-375. F. Groot, 'Vlaggen in top en stenen door de ruïten. De natie in de steigers, 1850-1940', in: J.C.H. Blom, J. Talsma (red.), *De verzui-ling voorbij. Godsdienst, stand en natie in de lange negentiende eeuw*, Amsterdam 2000, 171-200. Vree, *Kerk, huis, school en staat*, 514, 530, 532v., 544-546. Zie voor Th.J. Haitjema's bijdrage van 1925: Nauta, 'Wezel en Emden', 36-38.

Iets over houtdraad en noesten

De organisatoren van deze bijeenkomst verwachten dat ik mijn mening geef over Spohnholz' werk, althans voor zover het Nederland betreft en dan met name de negentiende eeuw. De auteur verlangt trouwens ook commentaar, gezien hetgeen hij schrijft aan het slot van zijn inleiding. Terloops heb ik al het nodige opgemerkt, maar nu vat ik mijn kritiek samen in een beeld dat door hemzelf wordt gebruikt.

Zijn zoektocht in deel I naar wat er dan werkelijk in 1568 te Wezel en kort nadien is gebeurd, beschrijft Spohnholz als werken 'against the grain', oftewel: tegendraads. In deel II, waarin hij nagaat wat er van 1618 tot 1994 allemaal over Wezel is geschreven, noemt hij werken 'along the grain': met de draad van het hout mee. Maar iedere timmerman weet niet alleen dat met de draad *mee* schaven gladder resultaat oplevert, maar *ook* dat de draad rond kwasten / noesten toch nog zo warrig kan zijn, dat je het hout daar met schaven *nooit* goed glad krijgt.

Wat nu het signaleren van noesten betreft, schiet de auteur tekort. Natuurlijk zo'n dikke kwast als Kuyper heeft hij niet gemist, maar door diens dissertatie te laten berusten op een prijsvraag van een 'Haagsche Historische Vereniging', mis je de noest Hofstede de Groot. Evenzo: door in Wezel 1868 de twintig-jarige P.D. Chantepie de la Saussaye te laten optreden in plaats van diens vader, mis je niet slechts een andere belangrijke noest, maar ook de warrige nerven van de hervormde richtingen die na de invoering van het kerkelijk kiesrecht in 1867 tussen die kwast en de overige noesten ontstonden. Die nerven werden scheuren: eerst nog maar haarscheurtjes zoals te Zeist 1872, maar later de grote scheur van de Doleantie, waardoor Van Toorenenbergen en Rutgers in twee kampen terechtkwamen. De jaren rond 1868 waren de jaren waarin zowel in binnen- als buitenland een gigantische nationalistisch getinte, overwegend protestantse *herdenkingscultuur* opkwam, waaraan ook een man als Hofstede de Groot volop deelnam, maar meer nog telde de *richtingenstrijd*, waarbij de Wezelse artikelen munitie moesten leveren. Wie hebben in de negentiende en begin twintigste eeuw Wezel het meest verwezenlijkt, echt op de kaart gezet? Vooral orthodox-gereformeerde lieden, waarvan de meesten gelieerd aan de vu. Maar vergeet ook hen niet die in de Hervormde Kerk bleven en aan openbare universiteiten werkten: J.J. van Toorenenbergen en later iemand als Th.L. Haitjema.⁴⁶

Daarom zag ik naast 'the first microhistory of a document' van deel I, graag ook iets meer 'microhistory' der hoofdpersonen die in deel II een rol spelen. 'Many had a personal stake in presenting the Convent' stelt Spohnholz, maar ik had dit (al dan niet kerkjuridische) belang graag meer gearticuleerd gezien, niet alleen bij F.L.